

zwywnym zabarwieniu, znaczenie zachowań na rzecz partnera i związku. W ukształtowanym już związku wzrasta typowość zachowań seksualnych oraz zachowań na rzecz partnera i wspólnoty, natomiast zmniejsza się rola zachowań pojednawczych.

Kompetencje relacyjne można by zatem postrzegać jako zdolność do podejmowania zachowań wiążących takich, jak zachowania pojednawcze, zachowania imponujące, zachowania na rzecz partnera i związku, zachowania bliskości fizycznej i zachowania seksualne, które sprawiają, że jednostka jest skuteczna w sytuacji społecznej, jaką jest inicjowanie lub utrzymanie bliskiej więzi. Tym samym zachowania wiążące stanowiąłyby wskaźnik posiadanych przez jednostkę kompetencji relacyjnych, to znaczy na podstawie prezentowanych przez osobę tego typu zachowań można by wnioskować o posiadanych przez nią kompetencjach w zakresie budowania i podtrzymywania intymnych związków, w tym związków z osobami przeciwnej płci.

BADANIA WŁASNE¹

Problem badawczy

Odnosząc się do pojęcia kompetencji relacyjnych oraz ustaleń empirycznych, wskazujących, iż nawiązywanie oraz utrzymywanie relacji o charakterze długo- i krótkotrwałym wymaga posiadania przez partnerów pewnych umiejętności społecznych oraz zachowań, jakie wobec siebie prezentują (Argyle, Domachowski, 1994), postawiono pytanie o związek między poziomem kompetencji relacyjnych jednostki a posiadaniem przez nią partnera życiowego. Analiza literatury pozwala przypuszczać, że taki związek nie tylko istnieje, ale że określony (niski *versus* wysoki) poziom kompetencji relacyjnych stwarza większe lub mniejsze możliwości znalezienia partnera życiowego i utrzymania z nim relacji.

W ramach tak sformułowanego problemu badawczego postawiono dwa szczegółowe pytania:

1. Czy istnieją, a jeśli tak, to jakie, różnice w poziomie kompetencji relacyjnych między młodymi dorosłymi posiadającymi i nieposiadającymi partnera życiowego?
2. Czy istnieją, a jeśli tak, to jakie, różnice w poziomie kompetencji relacyjnych wśród kobiet i mężczyzn posiadających i nieposiadających partnera życiowego?

Oczekiwano, że u osób posiadających partnera życiowego występuje wysoki poziom kompetencji relacyjnych, za wskaźnik posiadania których przyjęto pięć następujących typów zachowań wiążących: (1) zachowania pojednawcze (ZPOJ), (2) zachowania imponujące (ZIMP), (3) zachowania na rzecz partnera i związku (ZNRP), (4) zachowania bliskości fizycznej (ZBFIZ) oraz zachowania seksualne (ZSEK).

W odniesieniu do różnic płciowych w tym obszarze przewidywano, że kobiety (żyjące w pojedynkę i w związku) będą posiadały wyższy poziom kompetencji relacyjnych w porównaniu z mężczyznami (żyjącymi w pojedynkę i żyjącymi w związku).

Osoby badane

Dobór osób do badań przeprowadzono, rozdając kwestionariusze wśród studentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Politechniki Poznańskiej, pracowników naukowych i administracji UAM oraz słuchaczy studiów podyplomowych przy Instytucie Psychologii UAM, Uniwersytecie Ekonomicznym i Politechnice Poznańskiej. W badaniu wzięło udział 457 osób w wieku od 20 do 35 lat (25.78 ± 3.66): 312 kobiet (68.3%) i 145 mężczyzn (31.8%). Najwyższy odsetek osób badanych (44%) to osoby mieszkające w mieście liczącym powyżej 500 tys. mieszkańców i legitymujące się wyższym wykształceniem (59.3%). Badaniami objęto młodych dorosłych o orientacji heteroseksualnej, którzy (1) nigdy nie byli w związku małżeńskim, (2) byli bezdzietni oraz (3) nie posiadali lub posiadali partnera życiowego co najmniej od sześciu miesięcy, (4) w przypadku osób żyjących

w pojedynkę były to osoby deklarujące chęć posiadania w przyszłości partnera życiowego.

Uwzględniając dotychczasowe ustalenia teoretyczne i empiryczne, wskazujące na odmienność psychologicznego funkcjonowania osób w związkach nieformalnych i małżeńskich (por. Janicka, 2005, 2009; Liberska, Suwalska, 2011) oraz dane socjodemograficzne, ujawniające wzrost wieku, w jakim są zawierane w Polsce małżeństwa (Sytuacja demograficzna Polski, 2004), podjęto decyzję o ujednoczeniu badanej grupy poprzez włączenie do niej jedynie osób żyjących w związkach nieformalnych. Uczestnicy badania nieposiadający partnera stanowili 43.8% ($n = 200$), natomiast uczestnicy posiadający partnera (żyjący w związkach nieformalnych) stanowili 56.2% ($n = 257$) grupy badanej. Minimalny okres pozostawania w związku, zgodnie z przyjętym kryterium doboru do grupy, wynosił 6 miesięcy, natomiast średni okres posiadania partnera to 43 miesiące (3 lata i 5 miesięcy) z odchyleniem standardowym $SD = 32,82$ miesiące (2 lata i 7 miesięcy). Najwyższy odsetek badanych (11%) stanowiły osoby będące w związku od 6 miesięcy, a najniższy odsetek stanowiły osoby będące w związku powyżej 15 lat (1.3%).

W przypadku osób nieposiadających partnera, analogicznie jak w grupie osób żyjących w związku, minimalny okres życia w pojedynkę wynosił 6 miesięcy. Średni okres życia w pojedynkę w badanej grupie to 18,01 miesiące (1 rok i 5 miesięcy) z odchyleniem standardowym $SD = 23,14$ miesiące (1 rok i 9 miesięcy). Najwyższy odsetek badanych (34%) stanowiły osoby niebędące w związku od 6 miesięcy, a najniższy odsetek (25%) stanowiły osoby niebędące w związku powyżej 26 miesięcy (2 lata i 2 miesiące).

Uczestnicy badania obecnie nieposiadający partnera, którzy nigdy wcześniej nie byli zaangażowani w żaden długotrwały związek, stanowili 28% badanej grupy, natomiast uczestnicy badania deklarujący, iż w okresie poprzedzającym okres życia w pojedynkę byli w jednym, dwóch lub trzech długotrwałych związkach, stanowili odpowiednio: 21%, 22% i 12%. Pozostali uczestnicy (17%) dekla-

rowali, że poprzednio byli związani z więcej niż trzema partnerami.

Narzędzia badawcze

Do pomiaru kompetencji relacyjnych zastosowano Kwestionariusz Kompetencji Relacyjnych w Związkach Intymnych (KKRwZI) (Palus, 2010), który miał różnicować osoby badane na całym kontinuum mierzonych kompetencji. KKRwZI składa się z 54 pytań, do których dołączono dziesięciostopniową skalę (od 1 – zdecydowanie trudne do 10 – zdecydowanie łatwe), na której osoby badane dokonują oceny trudności, z jaką podejmują lub podejmowałyby dane zachowanie/czynność/działalność, i umieszczają obok każdej pozycji testowej odpowiednią liczbę na skali od 1 do 10. Pięćdziesiąt cztery pozycje, z których składa się kwestionariusz, konstytuują sześć następujących skal: (1) skala kompetencji relacyjnych związanych z bliskością fizyczną i psychiczną (ZBFiP), (2) skala kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami imponującymi (ZIMP), (3) skala kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami na rzecz siebie w związku (ZnRzSwZ), (4) skala kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami na rzecz partnera i związku (ZnRzPiZ), (5) skala kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami pojedynczymi (ZPOJ) oraz (6) skala kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami seksualnymi (ZSEK). Współczynniki zgodności wewnętrznej α Cronbacha są w pełni zadowalające i wynoszą: dla całej skali $\alpha = .95$, a dla sześciu podskal od .80 do .85.

W prezentowanych analizach nie uwzględniono jednak skali kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami na rzecz siebie w związku, gdyż pomimo wyróżnienia jej, na drodze analizy czynnikowej, w procedurze konstruowania KKRwZI (Palus, 2010) nie znalazła ona solidnego teoretycznego umocowania, co dałoby zarazem możliwość interpretacji wyników badań własnych. Podjęto zatem decyzję o przeprowadzeniu analizy jedynie tych kompetencji relacyjnych, których wskaźniki odnosiły się do wyróżnionych

przez Kuczyńską (1998) pięciu typów zachowań wiążących. W tej sytuacji współczynnik zgodności wewnętrznej α Cronbacha był w pełni zadowalający i wyniósł dla całej skali $\alpha = .87$.

Dane socjodemograficzne na temat osób badanych zostały zebrane w Kwestionariuszu Danych Osobowych (KDO).

WYNIKI

W analizie statystycznej wykorzystano testy istotności różnic: do porównania danych ilościowych, charakteryzujących się rozkładem nieodbiegającym od rozkładu normalnego (test Kołmogorowa-Smirnowa), zastosowano test parametryczny *t*-Studenta, natomiast pozostałe dane analizowano przy użyciu testu rangowego *U* Manna-Whitneya. Jednocześnie, dla oszacowania wielkości efektu w odniesieniu do związku między poziomem kompetencji relacyjnych a posiadaniem partnera życiowego oraz w odniesieniu do związku między poziomem kompetencji relacyjnych a płcią, zastosowano dwie miary wielkości efektu, tj. *d* Cohena oraz r_g – rangowy współczynnik korelacji dwuseryjnej Glassa.

Analiza statystyczna wyników dotycząca zależności między poziomem kompetencji relacyjnych a posiadaniem partnera życiowego (tabela 1) wykazała, że obserwowana między grupami, wyodrębnionymi z uwagi na posiadanie *versus* nieposiadanie partnera życiowego, różnica w zakresie poziomu kompetencji relacyjnych jest istotna statystycznie. Osoby nieposiadające partnera wykazują niższy poziom kompetencji relacyjnych w zakresie wszystkich pięciu wyróżnionych w omawianych badaniach kompetencji w porównaniu z osobami posiadającymi partnera życiowego. Wielkości efektu *d* wskazują na średnią siłę związku między kompetencjami relacyjnymi w zakresie zachowań pojednawczych ($d = .61$) i zachowań seksualnych ($d = .60$) a posiadaniem partnera życiowego; natomiast w odniesieniu do kompetencji związanych z zachowaniami imponującymi ujawniają małą siłę związku ($d = .34$). Z kolei wielkości efektu r_g

wskazują na umiarkowaną siłę związku między kompetencjami relacyjnymi z zachowaniami bliskości fizycznej i psychicznej ($r_g = .34$) i bardzo słaby związek dla kompetencji związanych z zachowaniami na rzecz partnera i związku ($r_g = .19$) a posiadaniem partnera życiowego.

Z kolei analiza poziomu kompetencji relacyjnych z uwzględnieniem płci (tabela 2) ujawniła, że płeć jest czynnikiem różnicującym poziom kompetencji relacyjnych jedynie w zakresie kompetencji związanych z zachowaniami bliskości fizycznej i psychicznej oraz kompetencjami relacyjnymi związanymi z zachowaniami seksualnymi. W zakresie wskazanych kompetencji kobiety cechują się wyższym ich poziomem w porównaniu z mężczyznami. W odniesieniu do pozostałych kompetencji relacyjnych nie odnotowano różnic między kobietami i mężczyznami. Wielkości efektu *d* wskazują na małą siłę związku między kompetencjami relacyjnymi związanymi z zachowaniami bliskości fizycznej i psychicznej ($d = .24$) i zachowaniami seksualnymi ($d = .22$) a posiadaniem partnera życiowego.

KZBFiP – kompetencje w zakresie zachowań bliskości fizycznej i psychicznej; KZIMP – kompetencje w zakresie zachowań imponujących; KZnRzPiZ – kompetencje w zakresie zachowań na rzecz partnera i związku; KZPOJ – kompetencje w zakresie zachowań pojednawczych; KZSEK – kompetencje w zakresie zachowań seksualnych; K-S – test Kołmogorowa-Smirnowa; *t* – test parametryczny *t*-Studenta; *U* – test rangowy *U* Manna-Whitneya; *d* Cohena – miara wielkości efektu; * istotność (dwustronna) na poziomie $p < .01$

DYSKUSJA NAD WYNIKAMI

Przeprowadzone analizy, oparte na testach istotności różnic, wskazują na istnienie istotnych rozbieżności w zakresie poziomu kompetencji relacyjnych między młodymi dorosłymi nieposiadającymi i posiadającymi partnera życiowego. Osoby żyjące w związku posiadają znacząco wyższy poziom kom-

Tabela 1. Analiza zależności między poziomem kompetencji relacyjnych a posiadaniem *versus* brakiem partnera życiowego

Zmienne	Osoby nieposiadające partnera			Osoby posiadające partnera			t (df)	U	t	Wielkość efektu
	M	SD	K-S (p)	M	SD	K-S (p)				
KZBFiP	63.38	11.68	1.24 (0.09)	70.16	11.52	1.55 (.02)	6.21 (455)*	17031.50*		$r_g = .34$
KZIMP	52.16	14.85	.80 (.55)	57.04	13.52	1.00 (.27)	3.67 (455)*	-	3.67 (455)*	$d = .34$
KZn-RzPiZ	59.25	12.16	1.16 (.13)	63.30	13.03	1.36 (.05)	3.40 (455)*	20706.00*		$r_g = .19$
KZPOJ	58.10	14.56	.80 (.55)	66.22	12.27	1.17 (.13)	6.47 (455)*	-	6.47 (455)*	$d = .61$
KZSEK	48.08	15.47	.74 (.65)	56.82	13.56	.54 (.93)	6.43 (455)*	-	6.43 (455)*	$d = .60$

Źródło: badania własne.

KZBFiP – kompetencje w zakresie zachowań bliskości fizycznej i psychicznej; KZIMP – kompetencje w zakresie zachowań imponujących; KZnRzPiZ – kompetencje w zakresie zachowań na rzecz partnera i związku; KZPOJ – kompetencje w zakresie zachowań pojednawczych; KZSEK – kompetencje w zakresie zachowań seksualnych; K-S – test Kołmogorowa-Smirnowa; t – test parametryczny t -Studenta; U – test rangowy U Manna-Whitneya; r_g – rangowy współczynnik korelacji dwuseryjnej Glassa; d Cohena – miara wielkości efektu; * istotność (dwustronna) na poziomie $p < .001$

Tabela 2. Poziom kompetencji relacyjnych a płeć osób badanych

Kompetencje relacyjne	M (SD) kobiety	K-S	M (SD) mężczyźni	K-S	t (df)	Różnica średnich	U	t	Wielkość efektu
KZBFiP	68.17 (11.69)	0.82 (.51)	65.09 (12.60)	1.22 (.10)	2.56(455)*	3.08	-	2.56(455)*	$d = 0.24$
KZIMP	55.53 (14.52)	1.10 (.18)	53.57 (13.78)	.73 (.67)	1.37 (455)	1.96	-	-	-
KZn-RzPiZ	61.61 (12.68)	1.53 (0.02)	61.37 (13.11)	1.09 (.19)	.19 (455)	.24	22135.00	-	-
KZPOJ	63.33 (13.50)	1.44 (.03)	61.23 (14.69)	.92 (.36)	1.50 (455)	2.09	20901.00	-	-
KZSEK	54.10 (15.36)	.78 (.57)	50.63 (14.14)	.60 (.87)	2.30 (455)*	3.47	-	2.30 (455)*	$d = .22$

Źródło: badania własne.

potencji relacyjnych w porównaniu z osobami żyjącymi w pojedynkę. Pomimo iż analizy te nie pozwalają na wnioskowanie o kierunku zależności między badanymi zmiennymi, to dotychczasowe ustalenia teoretyczne oraz empiryczne sugerują i uzasadniają twierdzenie o dwustronnym charakterze związku między poziomem kompetencji a posiadaniem/nieposiadaniem partnera życiowego. Z jednej strony niski poziom kompetencji relacyjnych może się wiązać z brakiem partnera życiowego czy też pewnymi trudnościami w znalezieniu go i podtrzymywaniu z nim bliskiej relacji (Argyle, 1994, 1998; Armistead, Forehand, Beach, Brody, 1995), a z drugiej strony może on być konsekwencją ograniczonych doświadczeń społecznych, które potencjalnie stwarzają możliwość trenowania owych kompetencji w ramach intymnego związku z partnerem (Beisert, 1991; Jankowski, 1983; Kowalik, 2002).

Dodatkowo, odnotowany w grupie osób żyjących w pojedynkę niski poziom kompetencji relacyjnych w zakresie wszystkich, a nie wybranych zachowań wiążących, potwierdza, że tworzenie i podtrzymywanie bliskiej więzi jest procesem, który wymaga posiadania różnych umiejętności i przejawiania różnorodnych zachowań, tj. inicjowania i utrzymywania więzi, udzielania wsparcia partnerowi, utrzymywania bliskości fizycznej i psychicznej, poczucia bezpieczeństwa, podejmowania zachowań na rzecz partnera i związku oraz zachowań seksualnych (Kuczyńska, 1998). Jeśli zatem proces budowania bliskich więzi opiera się na posiadaniu przez partnerów wielu zróżnicowanych kompetencji i prezentowaniu odmiennych zachowań wiążących, to bycie kompetentnym w jednym czy nawet dwóch obszarach zachowań społecznych może się okazać niewystarczającym czynnikiem do skutecznej realizacji celów związanych z formowaniem i podtrzymywaniem intymnych relacji.

Pomimo iż zastosowane analizy pozwalają określić jako znaczące statystycznie różnice w poziomie kompetencji relacyjnych w zakresie wszystkich zachowań wiążących między osobami posiadającymi i nieposiadającymi

partnera życiowego, to dodatkowe analizy mające na celu pomiar wielkości efektu związku między poziomem kompetencji relacyjnych a posiadaniem partnera ujawniły, iż w zależności od rodzaju kompetencji relacyjnych możemy mówić *de facto* o bardzo słabym, małym lub umiarkowanym związku między tymi zmiennymi. Oznacza to, iż zaobserwowane różnice w poziomie kompetencji relacyjnych między osobami żyjącymi w pojedynkę i w związku w niewielkim stopniu mogą wyjaśniać powody posiadania lub nieposiadania partnera życiowego. Wyniki te, interpretowane w kontekście analizy wielkości efektu, unaczyniają zarazem bardzo wyraźnie, iż uwarunkowania życia w związku i życia w pojedynkę mają złożony i zróżnicowany charakter, a zatem jeden czynnik (poziom kompetencji relacyjnych) jest tylko jednym z wielu czynników potencjalnie warunkujących to, czy dana osoba będzie posiadała lub nie partnera życiowego / małżonka.

Z kolei analizy dotyczące różnic płciowych w poziomie kompetencji relacyjnych ujawniły, że płeć jest czynnikiem różnicującym kobiety i mężczyzn w obszarze kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami bliskości fizycznej i psychicznej oraz kompetencji związanych z zachowaniami seksualnymi. W zakresie obu tych rodzajów kompetencji kobiety prezentowały wyższe kompetencje w porównaniu z mężczyznami. Pierwszy ze wskazanych powyżej wzorców wyników jest zgodny z rezultatami wcześniejszych badań, które w zasadzie ujawniają przewagę kobiet w zakresie zachowań bliskości fizycznej i psychicznej (Kuczyńska, 1998); również Argyle (1998) podkreśla, że kobiety osiągają wyższe wyniki w zakresie takich ważnych dla utrzymania bliskości i bezpieczeństwa umiejętności, jak empatia czy kooperacja, okazują się także bardziej nagradzające oraz ekspresyjne (niewerbalnie) w relacji niż mężczyźni. Może to wynikać z faktu, że dziewczynki i kobiety są uczone przede wszystkim interpersonalnych umiejętności oraz takich uczuć jak przywiązanie, bliskość, empatia, troska oraz odpowiedzialność za związki, od mężczyzn natomiast nie wymaga się skupienia na

bliskich relacjach, lecz na pracy zawodowej i zapewnianiu bytu rodzinie (Brannon, 2002; Mandal, 2004).

Wyższy poziom kompetencji w zakresie zachowań seksualnych u kobiet jest wynikiem nieco zaskakującym z uwagi na to, że zachowania seksualne są uważane za bardziej typowe dla mężczyzn (Brannon, 2002; Kuczyńska, 1998) i stanowią dla nich sposób budowania emocjonalnej bliskości z kobietą (Adler, Rosenfeld, Proctor, 2006). Odnotowaną w prezentowanych badaniach prawidłowość można wyjaśnić, odwołując się do dwóch interpretacji. Po pierwsze, ważne wydaje w tym miejscu zwrócenie uwagi na fakt, że pozycje składające się na podskale kompetencji w zakresie zachowań seksualnych KKRwZI (Palus, 2010) odwoływały się w sposób zasadniczy do zachowań uwodzących, uwydatniających atrakcyjność fizyczną i uzewnętrzniających zmysłowość, które to zachowania wydają się bardziej charakteryzować kobiety. Po drugie, wyniki prezentowanych badań mogą świadczyć o zacieraniu się w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat różnic w zakresie aktywności seksualnej wśród kobiet i mężczyzn w kierunku zwiększania się owej aktywności w grupie kobiet (Brannon, 2002).

Warto także podkreślić, że w analizowanych badaniach płęć nie różnicowała poziomu kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami imponującymi, zachowaniami na rzecz partnera i związku oraz zachowaniami pojednawczymi. Zbliżona częstość podejmowanych przez kobiety i mężczyzn zachowań na rzecz partnera i związku wydaje się zrozumiała, jeśli uznamy, że szeroko rozumiane udzielanie wsparcia partnerowi oraz działania dla dobra i ochrony związku mogą przyjmować rozmaite formy. Kobiety i mężczyźni mogą zatem różnić się w odniesieniu do charakteru przejawianych zachowań, za pomocą których wyrażają troskę oraz dbałość o partnera i związek (por. Brannon, 2002; Kuczyńska, 1998), ale na ogólnym poziomie uzyskują podobne wyniki. Podobnie w odniesieniu do zachowań pojednawczych, służących inicjowaniu i utrzymywaniu więzi, można wskazać, że pomimo stereotypowo przypisywanej męż-

czynom aktywnej roli w inicjowaniu kontaktów należy zwrócić uwagę, że kobiety również przyjmują aktywną postawę w tej sferze, często poprzez zachowania uwodzące czy inne sposoby pośredniego sygnalizowania swego zainteresowania mężczyzną. Mężczyzna, który podejmuje inicjatywę w kontaktach damsko-męskich, robi to nierzadko w odpowiedzi na sygnał zainteresowania ze strony kobiety (Clark, Shaver, Abrahams, 1999). Jeśli zaś chodzi o zbliżony poziom kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami imponującymi w grupie kobiet i mężczyzn, to wynik ten jest również sprzeczny z wcześniejszymi ustaleniami empirycznymi, które sugerują, że ten typ zachowań (zwracanie uwagi odbiorcy na osobę prezentującą zachowanie na przykład poprzez opowiadanie o swoich kompetencjach i osiągnięciach) jest bardziej typowy dla mężczyzn niż kobiet (Kuczyńska, 1998). Analogicznie jak w odniesieniu do kompetencji relacyjnych związanych z zachowaniami seksualnymi, wyjaśnienia tego wzorca wyników można poszukiwać w specyfice pozycji testowych KKRwZI (Palus, 2010), które uwzględniały, obok charakterystycznych dla mężczyzn zachowań imponujących, także zachowania prezentowane przez kobiety w celu zwrócenia na siebie uwagi mężczyzny, takie jak ekspozowanie swojej atrakcyjności fizycznej. Przewaga kobiet w tym zakresie może zatem, przynajmniej do pewnego stopnia, odzwierciedlać specyfikę zachowań imponujących reprezentowanych w metodzie, ale zarazem może wskazywać na współczesne przemiany w zakresie kobiecej roli płciowej i rozszerzania jej o nowe zachowania uprzednio stereotypowo kojarzone tylko z mężczyznami.

Pomimo iż przeprowadzone analizy, oparte na testach istotności różnic, pozwalają określić jako znaczące statystycznie różnice w poziomie kompetencji relacyjnych w zakresie zachowań bliskości fizycznej i psychicznej oraz w zakresie zachowań seksualnych między kobietami i mężczyznami, to dodatkowe analizy mające na celu pomiar wielkości efektu związku między poziomem kompetencji a płcią ujawniły, iż związek ten jest *de facto* małym związkiem. Oznacza to, iż zaobser-

wowane różnice w niewielkim stopniu mogą określać rzeczywiste osiągnięcia kobiet i mężczyzn w zakresie funkcjonowania interpersonalnego w wymiarze wymienionych kompetencji i ich związku z posiadaniem lub brakiem partnera życiowego. Interpretacja otrzymanych rezultatów z uwzględnieniem statystycznych miar wielkości efektu kwestionuje ponieważ ustalenia płynące z wcześniejszych badań, które wskazywały na przewagę kobiet w zakresie kompetencji interpersonalnych (Argyle, 1998; Myers, 2003). Z drugiej jednak strony zaobserwowany wzorec wyników wspiera rezultaty ostatnich metaanaliz badań nad różnicami płci w obszarze zachowań społecznych (por. Hyde, Frost, 2002), które ujawniają brak jednoznacznych wyników potwierdzających istnienie różnic płciowych w zakresie zachowań społecznych, takich jak uleganie i konformizm, agresja, udzielanie pomocy czy też komunikacja niewerbalna. Dodatkowo, jak sugerują badacze rodzaju (*gender*), płęć wyjaśniazaledwie od 1 do 3% zmienności zachowań kobiet i mężczyzn (Brannon, 2002). Jednocześnie zbliżony poziom kompetencji relacyjnych w odniesieniu do zachowań bliskości fizycznej i psychicznej oraz zachowań seksualnych kobiet i mężczyzn może wskazywać na upodabnianie się obu płci pod względem prezentowanych zachowań wiążących, służących inicjowaniu i podtrzymywaniu bliskich więzi (Brannon, 2002). Kobiety z równą częstością co mężczyźni mogą przejawiać zachowania kojarzone jak dotąd z męską rolą i męskim stylem relacyjnym (np. zachowania imponujące, zachowania seksualne), a mężczyźni ze zbliżoną częstością mogą przejawiać zachowania charakterystyczne dla kobiecego stylu formowania bliskich związków, czyli stylu relacyjnego zorientowanego na bliskość (Brannon, 2002).

Prezentowane badania nie są wolne od ograniczeń. Po pierwsze, przeprowadzone analizy, podobnie jak każde analizy w modelu korelacyjno-regresyjnym, nie pozwalają na wnioskowanie o kierunku zależności między badanymi zmiennymi. Na podstawie uzyskanych wyników nie sposób odpowiedzieć na pytanie, czy niski poziom kompetencji jest

przyczyną braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości, czy też następstwem braku możliwości trenowania tych kompetencji poprzez zaangażowanie się w związek intymny z osobą płci przeciwnej. Dotychczasowe ustalenia teoretyczne i empiryczne mogą jednak sugerować i uzasadniać przyjęcie założenia o dwustronnym kierunku zależności między kompetencjami relacyjnymi a posiadaniem partnera życiowego. Niewątpliwie longitudinalny plan przyszłych badań w sposób znaczący przyczyniłby się do określenia związków przyczynowo-skutkowych między poziomem kompetencji relacyjnych a statusem jednostki w związku czy też jej stanem cywilnym. Ponadto obszar eksploracji w ramach dalszych badań warto byłoby poszerzyć o włączenie do analiz czynników warunkujących posiadanie kompetencji relacyjnych, na przykład stylu przywiązania (por. Guerrero, Bachman, 2006).

Po drugie, przedmiotem zaprezentowanych badań uczyniono tylko jeden z możliwych czynników związanych z posiadaniem partnera życiowego. Jest oczywiste, iż uwarunkowania życia w związku i życia w pojedynkę mają złożony i zróżnicowany charakter, a zatem jeden czynnik (poziom kompetencji relacyjnych) nie może wyjaśniać w całości obserwowanych w badaniach różnic. Konieczne jest zatem w dalszych badaniach uwzględnienie szerszego spektrum uwarunkowań, jak na przykład uwarunkowań osobowościowych, rodzinnych czy też uwarunkowań związanych ze stylem przywiązania w dorosłości.

Po trzecie, badaniami objęto jedynie osoby pozostające w związkach nieformalnych. Odwołując się do wiedzy na temat specyfiki związków nieformalnych i związków małżeńskich (por. Janicka, 2005, 2009; Liberska, Suwalska, 2011), zasadne wydaje się przypuszczenie, że poziom kompetencji relacyjnych może być różny wśród zamężnych kobiet i żonatych mężczyzn w porównaniu z kobietami i mężczyznami żyjącymi w związkach o charakterze nieformalnym. Uwzględnienie w dalszych badaniach osób w związkach małżeńskich oraz narzeczeńskich mogłoby przynieść ciekawe rezultaty. Jednocześnie w kolejnych

analizach warto byłoby uwzględnić nie tylko formę intymnego związku, ale także na przykład długość jego trwania, i analogicznie wśród osób nie posiadających partnera długość okresu życia w pojedynkę.

Po czwarte, w badaniach nie kontrolowano przyczyn życia w pojedynkę osób badanych, które, w świetle dotychczasowych badań (por. Palus, 2010; Reynolds, Wetherell, Taylor, 2007; Stein, 2008), mogą różnicować sposób interpersonalnego funkcjonowania osób nieposiadających partnera życiowego. W dalszych badaniach konieczne byłoby zatem uwzględnienie powodów braku partnera życiowego – ujmowanych obiektywnie lub subiektywnie przez uczestników badania. Dodatkowo w nowych badaniach interesujące byłoby porównanie poziomu kompetencji relacyjnych z uwzględnieniem płci w grupie osób żyjących w pojedynkę i udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy kobiety i mężczyźni nieposiadający partnera różnią się w zakresie posiadanych kompetencji istotnych z punktu widzenia budowania i podtrzymywania bliskich więzi.

Pomimo wymienionych ograniczeń wyniki prezentowanych badań mogą mieć znaczenie zarówno teoretyczne – stanowią bowiem punkt wyjścia do dalszej eksploracji związku między kompetencjami relacyjnymi a posiadaniem partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości, jak i praktyczne. Aplikacyjnych odniesień wyników zaprezentowanych

badania można upatrywać w tym, że kompetencje relacyjne, czy też szerzej kompetencje społeczne, rozwijają się dzięki zdobywanym przez jednostkę w trakcie relacji interpersonalnych doświadczeniom społecznym, a zatem istnieje możliwość trenowania tych umiejętności, na przykład poprzez ekspozycję osoby na nowe doświadczenia oraz modelowanie zachowań wiążących przez profesjonalnego trenera. Przykładem takich właśnie skutecznych oddziaływań jest opisywany przez Argyle'a (1994) trening umiejętności społecznych (TUS), w tym także umiejętności oraz aktywności istotnych w ramach relacji długoterminowych, na przykład relacji małżeńskich. Wśród tych aktywności Argyle (1994) wymienia m.in. wspólne wykonywanie prac domowych, codzienne posiłki oraz intymne rozmowy i dyskusje. Jednocześnie, jak podkreśla Kazimierz Jankowski (1983), w niektórych przypadkach zdobywanie umiejętności interindywidualnych może się dokonywać dopiero w toku psychoterapii. Wysiłki ukierunkowane na zdobywanie kompetencji relacyjnych i dające oczekiwane rezultaty mają zatem pozytywny wydźwięk, gdyż potwierdzają, że adekwatne metody skierowane do osób o niższym poziomie kompetencji mogą się przyczynić do ich wzrostu, a tym samym wspomagać młodych dorosłych w zakresie pomyślnej realizacji zadań w sferze życia małżeńskiego i bliskich intymnych związków.

PRYZPIS

¹ Prezentowane badania stanowią integralną część projektu badawczego realizowanego w latach 2009-2011 przez autorkę artykułu w ramach grantu własnego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (nr grantu N N106 131437) pt. „*Uwarunkowania braku partnera życiowego we wczesnej dorosłości*” w Instytucie Psychologii UAM.

BIBLIOGRAFIA

- Adler R.B., Rosenfeld L.B., Proctor II R. (2006), *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Argyle M. (1994), Nowe ustalenia w treningu umiejętności społecznych [w:] M. Argyle, W. Domachowski (red.), *Reguły życia społecznego. Oksfordzka psychologia społeczna, 197–207*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Argyle M. (1998), Zdolności społeczne [w:] S. Moscovi (red.), *Psychologia społeczna w relacji ja-inni*, 77–104. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Argyle M., Domachowski W. (1994), *Reguły życia społecznego. Oksfordzka psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Armistead L., Forehand R., Beach R.H., Brody G.H. (1995), Predicting Interpersonal Competence in Young Adulthood: the Roles of Family, Self, and Peer Systems During Adolescence. *Journal of Child and Family Studies*, 4, 445–460.
- Beisert M. (1991), *Seks twojego dziecka*. Poznań: Zakład Wydawniczy K. Domke.
- Beisert M. (2006), Trud dorastania seksualnego [w:] M. Beisert (red.), *Seksualność człowieka w cyklu życia*, 145–169. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brannon L. (2002), *Psychologia rodzaju*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brzezińska A. (2005), Jak myślimy o rozwoju człowieka? [w:] A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, 5–19. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brzezińska A. (2008), Przedsiębiorczość jako warunek udanego startu w dorosłość [w:] A. Andrzejczak (red.), *Przedsiębiorczość w edukacji*, 21–35. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej.
- Cavanagh S.E. (2007), The Social Construction of Romantic Relationships in Adolescence: Examining the Role of Peer Networks, Gender, and Race. *Sociological Inquiry*, 4, 572–600.
- Clark C.L., Shaver P.R., Abrahams M.F. (1999), Strategic Behaviors in Romantic Relationship Initiation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6, 709–722.
- Engels R.C.M., Finkenauer C., Meeus M., Dekovic M. (2001), Parental Attachment and Adolescents' Emotional Adjustment: the Associations with Social Skills and Relational Competence. *Journal of Counseling Psychology*, 4, 428–439.
- Erikson E.H. (2004), *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.
- Fitzpatrick J., Sollie D. (1999), Unrealistic Gender and Relationships to Investments and Commitment in Dating Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 852–867.
- Guerrero L.K., Bachman G.F. (2006), Associations Among Relational Maintenance Behaviors, Attachment-style Categories, and Attachment Dimensions. *Communication Studies*, 3, 341–361.
- Harwas-Napierała B. (1993), Rola rodziny w przygotowaniu młodzieży do dorosłości. *Problemy Rodziny*, 3, 20–24.
- Havighurst R. (1981), *Developmental tasks and education*. New York: Longman.
- Hyde J.S., Frost L.A. (2002), Metaanalizy w psychologii kobiety [w:] B. Wojciszke (red.), *Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenia na różnice*, 15–47. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Jakubowska U. (1996), Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” – ujęcie komunikacyjne. *Przegląd Psychologiczny*, 3/4, 29–40.
- Janicka I., Niebrzydowski L. (1994), *Psychologia małżeństwa*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Janicka I. (2005), Wpływ stażu związków nieformalnych na poziom ich integracji. *Psychologia Rozwojowa*, 4, 105–113.
- Janicka I. (2009), Perspektywy związków kohabitacyjnych [w:] T. Rostowska (red.), *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, 47–59. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Jankowski K. (1983), Schizofrenia jako niedokończony cykl rozwojowy rodziny. *Przegląd Psychologiczny*, 1, 25–42.
- Klaus D., Hersen M., Bellack A.B. (1977), Survey of Dating Habits of Male and Female College Students: a Necessary Precursor to Measurement and Modification. *Journal of Clinical Psychology*, 2, 369–375.
- Kowalik S. (2002), Rozwój społeczny [w:] B. Harwas-Napierała, J. Trempała, (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*, 71–101. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kozielecki J. (1988), *O człowieku wielowymiarowym*. Warszawa: PWN.
- Kuczyńska A. (1998), *Sposób na bliski związek. Zachowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymywania więzi w bliskich związkach*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Kuczyńska A., Dolińska-Zygmunt G. (2004), Zadowolenie z kontaktów interpersonalnych oraz kompetencje społeczne a poczucie samotności. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, 1055, 103–115.

- Liberska H., Suwalska D. (2011), Styl przywiązania a relacje partnerskie we wczesnej dorosłości. *Psychologia Rozwojowa*, 1, 25–39.
- Mandal E. (2004), *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Myers D.G. (2003), *Psychologia społeczna*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.
- Palus K. (2010), *Wybrane psychologiczne uwarunkowania braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM.
- Plopa M. (2002), Doświadczanie intymności a satysfakcja z małżeństwa. *Małżeństwo i Rodzina*, 3, 22–26.
- Prisbell M. (1988), Dating Competence as Related to Levels of Loneliness. *Communication Reports*, 2, 54–59.
- Reis H.T., Lin Y-Ch., Bennett E., Nezlek J.B. (1993), Change and Consistency in Social Participation During Early Adulthood. *Developmental Psychology*, 4, 633–645.
- Reynolds J., Wetherell M., Taylor S. (2007), Choice and Chance: Negotiating Agency in Narratives of Singleness. *The Sociological Review*, 2, 331–351.
- Rose-Krasnor L. (1997), The Nature of Social Competence: a Theoretical Review. *Social Development*, 6 (1), 111–135.
- Sytuacja demograficzna Polski* (2004). Raport Rządowej Rady Ludnościowej. Warszawa.
- Spitzberg B.H. (1991), An Examination of Trait Measures of Interpersonal Competence. *Communication Reports*, 1, 22–29.
- Stein P. (2008), Być singlem – próba zrozumienia singli [w:] P. Sztompka, M. Boguni-Borowska (red.), *Socjologia codzienności*, 142–157. Kraków: Wydawnictwo Znak.

